

discrete entities can be in contact – are mutually inconsistent. However, as he concluded, the problem can be met with a paraconsistent mereotopology. The paper ‘Remarks on Naïve Set Theory Based on LP’ by Hitoshi Omori (Kobe/CUNY) showed, that although systems of paraconsistent logic with classical negation were thought to be quite problematic, there are several possibilities in formulating theories if we have both paraconsistent negation and classical negation. The penultimate talk, by Diego Tajer, (Buenos Aires) was called ‘Dialetheism and the Curry-Validity Paradox’. As Tajer maintained, Validity-Curry paradox shows that if validity is contractive, it is hard to represent it in a dialethic framework. Thus, the inconsistency of validity is a better explanation for Curry-Validity Paradox in the framework.

Finally, Graham Priest (CUNY/Melbourne). At the very beginning of his talk, Priest confessed that the book was rejected by ten major publishers before one accepted it, and thus if somebody had told him about the 25 anniversary of the book, he would not have believed. Also, he acknowledged that the debate on dialetheism has increasingly improved over the years and expressed deep acknowledgement to all those authors who had contributed to the conference. Although Priest’s talk was called ‘Contradiction, Language and the World’, he spent the whole of his time addressing several objections and suggestions being raised during the conference. Given the notes he was making thorough every talk, Priest precisely responded to all the presented papers. He stressed several details that either had been overlooked, or underestimated and thus provoked an exciting discussion. It was especially interesting to see how detailed and delicate any philosophical debate must be in order to avoid potential confusions and misunderstandings.

To conclude, I dare to say that the conference met the highest criteria for philosophical conferences and we can only hope that such conferences will be more frequent in the near future.

Martin Vacek

martinvacekphilosophy@gmail.com

Projekt Analytická teologie

Záměrem této zprávy je upozornit na zrod analytické teologie z bouřlivého rozvoje analytické filosofie náboženství a představit mezinárodní projekt *Analytická teologie*.

Nejprve se ptejme: co je to analytická filosofie náboženství a analytická teologie? Obě zkoumají význam, konzistenci, pravdivost a rozumnost náboženských výpovědí. To jsou zejména výpovědi o existenci a povaze nadpřirozena, v první řadě Boha a posmrtného života. Liší se však v premisách, jež v provozu dané disciplíny není třeba zdůvodňovat. Pojednání z analytické filosofie náboženství by nemělo jednoduše předpokládat, zda se Bůh zjevil, ani co zjevil. (Může ovšem zvažovat, co plyne z takových předpokladů, případně argumentovat v jejich prospěch či neprospěch.) Oproti tomu pojednání z analytické teologie, jakožto pojednání teologické, prostě předpokládá jako pravdivé, že se Bůh zjevil, případně co zjevil. Tolik k rozdílu. Na druhou stranu je mezi oběma disciplínami shoda v analytickém postupu, jenž se vyznačuje poměrně častými a netriviálními aplikacemi logiky či sémantiky ve výkladu pojmů, tvrzení a argumentů. Tato shoda v metodě slibuje snadnou komunikaci mezi analytickými filosofy náboženství a analytickými teology. Slibuje i dělbu práce: zástupci první strany mívají lépe osvojené filosofické nástroje, zatímco zástupci strany druhé zase lepší znalosti náboženských textů a praktik.

Třeba uznat, že analytická teologie se pořád teprve rodí (Crisp 2009, Crisp – Rea 2009, Flint – Rea 2009, McCall – Rea 2009, Rea 2009, Taliaferro – Meister 2009, Marmodoro – Hill 2011). Přitom navazuje na předchozí úspěchy o dost zavedenější analytické filosofie náboženství. Ta jistě v první polovině 20. století neměla na různých ustláno, mimo jiné kvůli tehdy populárnímu názoru, že smysluplné jsou jen věty rozhodnutelné přírodovědecky či lingvisticky. Od 50. let ale sílila, s tím jak víc a víc analytických filosofů odhazovalo spolu s podobnými kritérii smysluplnosti i skrupule vůči metafyzice, metafyziku nadpřirozena nevyjímaje (srov. MacIntyre – Flew 1955). Tomuto obratu už v 30. letech předcházely první ukázky analytické scholastiky a analytické filosofie náboženství, produkované filosofy tzv. Krakovského kruhu (viz Pouivet 2011). Vedle kolapsu verifikacionismu lze do mezníků analytické filosofie náboženství počítat zahájení aplikace epistemologie na otázky racionality náboženských přesvědčení (Plantinga 1967), otevření problémů chápání a konzistence vlastností Bohu tradičně přisuzovaných nezávisle na jakémkoli údajném zjevení (Swinburne 1977), zohledňování fyzikální kosmologie (Craig 1979, Leslie 1989), zahájení využívání induktivní logiky (Swinburne 1979) a otevření problémů chápání a konzistence vlastností Bohu tradičně přisuzovaných v závislosti na údajném zjevení (Plantinga 1984, Morris 1986). Dnes již analytická filosofie náboženství v angloamerických zemích přitahuje značnou pozornost. Její hlavní časopisy (*Religious Studies*, *International Journal for Philosophy of Religion*, *Faith and Philosophy*, *Sophia*, *Philosophia Christi*) publikují příspěvky předních filosofů; některá prestižní nakladatelství, jako třeba Oxford University Press, v několika letech posledního desetiletí vydala více knih o filosofii náboženství než o filosofii jazyka, vědy

i myslí (Smith 2001). Vycházejí objemní průvodci analytickou filosofií náboženství (Quinn – Taliaferro 1999, Martin 2007, Craig – Moreland 2009). Z různých náboženství se nejvíce pozornosti dostává křesťanství. Traktovány jsou však i specifické výpovědi judaismu, islámu, buddhismu, hinduismu, konfucianismu, taoismu a afrických náboženství. Odkud ale tolik zájmu o náboženství? Důvod je asi dvojitý: náboženská témata jsou naléhavá existenciálně a navíc úrodná teoreticky. Pravdivostní hodnota některých náboženských výpovědí má zjevně dalekosáhlé důsledky; jde v nich o počátky vesmíru, smysl života, posmrtnou existenci a základy veškeré etiky. Náboženská témata jsou dále polem aplikace nových idejí i jejich vzniku. Na straně jedné analytická filosofie náboženství vstřebává podněty z ontologie, teorie poznání, logiky, etiky, filosofie jazyka, filosofie vědy, kognitivní vědy, sociálních věd, historie, práva, přírodních věd a matematiky. Na straně druhé analytická filosofie náboženství zrodila specifické přístupy k identitě objektů, k jednoduchosti hypotéz, k abstraktním objektům, k modálním pojmům, k metaetice, k poznání a racionalitě, k teorii rozhodování a k epistemologii svědectví a nesouhlasu (viz Nagasawa – Wielenberg 2008, Nagasawa 2012, Chandler – Harrison 2012).

Ačkoli analytičtí filosofové náboženství analytické teologii připravili půdu, stále je málo teologů ochotných ji provozovat. (Výjimkami jsou William J. Abraham, David Brown, Vincent Brümmer, Oliver D. Crisp, Bruce D. Marshall, Marilyn McCord Adamsová, Alan G. Padgett, Humphrey Palmer, Richard Sturch a Denys Y. Turner.) Nezájem je však často oboustranný. U analytických filosofů náboženství se projevuje povrchní obeznámeností s klasickou teologií a skoro nulovou znalostí teologie současné.

Na tento stav reaguje čtyřletý mezinárodní projekt *Analytická teologie* (*Analytic Theology: The Convergence of Philosophy and Theology*, 2010 – 2014), financovaný americkou Nadací Johna Templetona, jež přispěla celkovou částkou převyšující 1 mil. USD. Projekt cílí na posun v náboženských otázkách skrze nástroje analytické filosofie. Na tento cíl jsou zaměřeny konference, workshopy, přednášky, stipendia a z nich vzešlé knižní a časopisecké texty. V řešitelských týmech jsou stejným dílem zastoupeni filosofové a teologové. Organizační střediska sídlí na třech vysokých školách a jsou vedena třemi tamními filozofy: Michael C. Rea (Univerzita Notre Dame, USA), Georg Gasser (Univerzita v Innsbrucku, Rakousko) a Yoram Hazony (Shalem Center, Izrael). Každé středisko koordinuje množství zeměpisně blízkých badatelů i týmů složených z filosofů a teologů. A každé si určilo okruh upřednostněných otázek. Tyto okruhy jsou, ve shodě s uvedeným pořadím středisek, následující. 1. Realismus v teologii, boží jednání a prozřetelnost, vykoupení, boží vtělení a lidská tělesnost, povaha a možnost nesmrtnosti, boží zjevení, boží inspiraci náboženských textů, vztah biblických studií a současné analytické filosofie (více na

initiatives/analytic-theology). 2. Boží jednání, osobní identita a zmrtvýchvstání, náboženský pluralismus a racionalita mezináboženského dialogu, vztah lidské svobody a boží milosti a předvědění, vztah stvoření a evoluční biologie, vztah boží spravedlnosti a lidského násilí a utrpení, víra a justifikace náboženského přesvědčení (www.uibk.ac.at/analytic-theology). 3. Filosofické zkoumání hebrejské bible, Talmudu a Mišny (www.bibleandphilosophy.org).

V letech 2012 a 2013 se projektu účastní skupina českých teologů a analytických filosofů, přidružená k rakouskému středisku a vedená Petrem Dvořákem (Filosofický ústav AV ČR, Praha) a Tomášem Machulou (Teologická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice). Skupina během těchto dvou let pořádá v dvouměsíčních odstupech tvůrčí setkání a přednášky, otevřené odborné veřejnosti a konané střídavě v Praze (Filosofický ústav AV ČR) a Českých Budějovicích (Teologická fakulta Jihočeské univerzity). Tematický okruh skupiny má dvě části. 1. Učení o Trojici ve vztahu k logickým a metafyzickým otázkám identity a univerzálií. 2. Epistemologie víry ve vztahu k logickým a epistemologickým otázkám náboženského jazyka, zázraků, pravděpodobnosti a jistoty. Členové týmu zatím diskutovali epistemologické paralely mezi tzv. tvrdým problémem vědomí ve filosofii mysli a problémem konzistence učení o Trojici, dále analytické a scholastické výklady tohoto učení a problematiku Trojice v současné neanalytické teologii. Přední americký medievalista Kent Emery Jr. z Univerzity Notre Dame u příležitosti svého pobytu v ČR vyložil Bonaventurův pohled na možnosti filosofického poznání nezávislého na zjevení. Příspěvek vyjde ve *Studia Neoaristotelica* pod názvem „Bonaventure (via Alexander) on Cognition *in statu isto*“. Na půli listopadu 2012 proběhlo několik přednášek britského analytika Richarda G. Swinburna. Jeho dílo, měřeno současně šířkou záběru a nároky na přesnost, je dosavadním vrcholem filosofie křesťanství. Swinburne je někdy dokonce považován za nejvýznamnějšího filosofa náboženství ve 20. století (Langtry 2009). V Praze (Filosofický ústav AV ČR, 15. 11. 2012) vyložil své pojetí Trojice, historicko-filosofické důvody pro zmrtvýchvstání Ježíše z Nazareta a své argumenty pro existenci Boha. V Českých Budějovicích (Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 16. 11. 2012) se vyjádřil k argumentům ze zla proti existenci Boha. V první půli dubna 2013 Prahu navštíví americký analytický medievalista, metafyzik a filosof náboženství Brian Leftow. Ten, ačkoli je na Oxfordské univerzitě od roku 2002 Swinburnovým nástupcem na pozici profesora filosofie křesťanství, proti němu hájí nečasovost a metafyzickou nutnost Boha a pojetí Trojice vyhraněné proti pojetí Swinburna. Konečně 19. a 20. 9. 2013 se v Praze (v konferenční vile Lanna) uskuteční mezinárodní konference s názvem Analytická teologie: víra, poznání a Trojice. Na ní představí výsledky své práce členové českého týmu i mezinárodně uznávané osobnosti analytické filosofie náboženství a analytické teologie. Účast už přislí-

bil např. čelní americký epistemolog a filosof náboženství Jonathan L. Kvanvig. Konference vyústí do sborníku vybraných příspěvků.

Český tým doufá, že projekt *Analytická teologie* napomůže informovanějšímu povědomí o analytickém přístupu k náboženským otázkám, jemuž domácí filosofové i teologové zatím věnují pozornost spíše mizivou. Zároveň tým zve na workshopy a přednášky, průběžně avizované na stránce www.analytic-theology.cz.

Vlastimil Vohánka

v.vohanka@gmail.com

Literatura

- CRAIG, W. L. (1979): *The Kalam Cosmological Argument*. London: Macmillan & Co. – New York: Barnes & Noble.
- CRAIG, W. L. – MORELAND, J. P. (eds.) (2009): *The Blackwell Companion to Natural Theology*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- CRISP, O. D. (2009): *A Reader in Contemporary Philosophical Theology*. New York: T & T Clark.
- CRISP, O. D. – REA, M. C. (eds.) (2009): *Analytic Theology: New Essays in the Philosophy of Theology*. New York: Oxford University Press.
- FLINT, T. P. – REA, M. C. (eds.) (2009): *The Oxford Handbook of Philosophical Theology*. Oxford: Oxford University Press.
- CHANDLER, J. – HARRISON, V. S. (eds.) (2012): *Probability in the Philosophy of Religion*. Oxford: Oxford University Press.
- LANGTRY, B. (2009): Richard Swinburne. In: Oppy, G. – Trakakis, N. (eds.): *The History of Western Philosophy of Religion*. Vol. 5. Durham: Acumen Publishing, Chap. 22.
- LESLIE, J. (1989): *Universes*. London – New York: Routledge.
- MACINTYRE, A. – FLEW, A. (eds.) (1955): *New Essays in Philosophical Theology*. London: SCM.
- MARMODORO, A. – HILL, J. (eds.) (2011): *The Metaphysics of the Incarnation*. New York: Oxford University Press.
- MARTIN, M. (ed.) (2007): *The Cambridge Companion to Atheism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MCCALL, T. – REA, M. C. (eds.) (2009): *Philosophical and Theological Essays on the Trinity*. New York: Oxford University Press.
- MORRIS, T. V. (1986): *The Logic of God Incarnate*. Ithaca – London: Cornell University Press.
- NAGASAWA, Y. (ed.) (2012): *Scientific Approaches to the Philosophy of Religion*. New York: Palgrave Macmillan.
- NAGASAWA, Y. – WIELENBERG, E. J. (eds.) (2008): *New Ways in Philosophy of Religion*. New York: Palgrave Macmillan.

- PLANTINGA, A. (1967): *God and Other Minds: A Study of the Rational Justification of Belief in God*. Ithaca – London: Cornell University Press.
- PLANTINGA, A. (1984): Advice to Christian Philosophers. *Faith and Philosophy* 1, 253-271.
- POUVET, R. (2011): On the Polish Roots of the Analytic Philosophy of Religion. *European Journal for Philosophy of Religion* 3, 1-20.
- QUINN, P. L. – TALIAFERRO, C. (eds.) (1999): *A Companion to Philosophy of Religion*. Oxford: Blackwell.
- REA, M. C. (ed.) (2009): *Oxford Readings in Philosophical Theology, Vol. 1: Trinity, Incarnation, and Atonement; Vol. 2: Providence, Scripture, and Resurrection*. New York: Oxford University Press.
- SMITH, Q. (2001): The Metaphilosophy of Naturalism. *Philo* 4, 195-215.
- SWINBURNE, R. (1977): *The Coherence of Theism*. Oxford: Clarendon Press.
- SWINBURNE, R. (1979): *The Existence of God*. Oxford: Clarendon Press.
- TALIAFERRO, C. – MEISTER, C. (eds.) (2009): *The Cambridge Companion to Christian Philosophical Theology*. Cambridge: Cambridge University Press.